

**IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA SUG'URTANING
RO'LI: TENDENSIYA, MUAMMOLAR YECHIMLAR**

TMI Iqtisodiy xavfsizlik

Kafedra dotsenti, PhD A. T. Umirov.

TMI bank ishi fakulteti BIA-76 guruh talabasi

G'ofurjonova Mohira

Annotatsiya: *Sug'urta jismoniy shaxslar, korxonalar va hukumatlarga xavflarni himoya qilish va moliyaviy barqarorlikni taklif qilish orqali iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu dissertatsiya sug'urta va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi dinamik munosabatlarni o'rganadi, sug'urta sektorining barqaror rivojlanishga qo'shgan hissasini optimallashtirish uchun joriy tendentsiyalar, muammolar va potentsial yechimlarni tahlil qiladi. Sug'urta amaliyotlari va siyosatlarining rivojlanayotgan landshaftini o'rganish orqali ushbu tadqiqot sug'urtaning iqtisodiy taraqqiyot va barqarorlik uchun katalizator sifatidagi rolini oshirish bo'yicha tushunchalar berishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *Barqaror iqtisodiyot, risk, xavf-xatar, bozor likvidligi, tadbirkorlik tavakkalchiligi, jahon sug'urta bozori.*

Kirish. Iqlim o'zgarishi hamda kutilmagan baxtsizliklar kabi xavflar iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyot ufqida paydo bo'lishi mumkin, bu esa global zaiflikning boshlanishiga qadam demakdir. Shuning sababli sug'urta iqtisodiy barqarorlikni taminlashi haqida ko'p iqtisodchi olimlar o'z fikr va mulohazalarini bildirishgan. Sug'urta sohasi bu faqatgina moliya bozorida o'z ahamiyatiga ega soha bo'libgina qolmay, u butun bir iqtisodiyotning rivojlanishida ham sezilarli va aniq maqsadli yo'nalish bo'lib, mamlakat iqtisodiyotini muvosanatli saqlashda, ya'ni turli xildagi risklarning korxonalar, savdo markazlari qolaversa biznes makonlarning qisman bo'lsada yuz berishidan saqlash yokida yuz bergan taqdirda uning o'z faoliyatida birdek to'xtovsiz davom etishiga hissa

qo'shadi. Agarda sug'urta bozori kengayib, aholida sug'urta savodxonligi oshadigan bo'lsa, bu aholining umumiy iqtisodiy bilimlarining ortganidan dalolat beradi. Chunki, sug'urta orqali iqtisodiy manfaat topayotgan aholi endi o'z mablag'larini kerakli variantlarga to'g'ri sarflash haqida ko'proq qayg'uradi va bu esa aholi hayot farovonligining ma'lum bir yechimi boladi. Ammo mamlakatimizda sug'urta bozori aytarlik darajada rivojlanmagan bo'lib, mijozlar soni juda oz. Bunda rivojlangan mamlakatlar tajriba yo'lga yana bir bor nazar tashlashimiz kerak. Negaki, sug'urta sohasining rivojlanishi global miqyosda ham muhim masalaga aylangan. Sug'urta sohasining amaliyotda keng yuritilishi, bozor likvidligini yaxshilashi, kapital taqsimotining takomillashishi, chet et valyutalarining milliy bozorga kirib kelishi hamda qimmatli qog'ozlar bozori ko'lamining kengayishi milliy bozorga xalqaro maydondan investitsiyalarning kirib kelishiga keng yo'l ochadi. Demakki, ayni sug'urta orqali erishish mumkin bo'lgan istiqbollari va yorqin natijalar uchun harakat qilib vatanimiz O'zbekistonda ham sug'urta bozorini ravnaq toptirish va uni samarali tatbiq etishning barcha chora-tadbirlarini amalga oshirishimiz kerak bo'ladi.

Asosiy qism: Bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiy tushunchalar mohiyatini olimlar va ekspertlar tomonidan tortishuvlar hamda ilmiy –nazariy jihatdan qarashlar va turli nazariyalar bilan ilmiy isbotlab berilgan. Aynan shunday sug'urta sohasini ham keng tatbiq etish va uning manfaatli jihatlari dolzarbligini xususida ham ko'pgina mulohaza, takidlar bor. Moliya-iqtisodiy o'sish o'zaro bog'liqlik nazariyasi yillar davomida rivojlangan buni asarlardan ham kuzatishimiz mumkin.

Sug'urta faoliyati tadbirkorlik tavakkalchiligi va oqibatlarini xalqaro munosabatlardagi savdo, turizm hamda boshqa jarayonlarda yuzaga keladigan xatarlarni bartaraf etishi va ijtimoiy hayotdagi barqarorlikni ta'minlashi qolaversa iqtisodiyotga investitsiyalar jalb qilish uchun sezilarli manbalarni shakllantirishi, investitsiya risklarini yumshatishi bilan ajralib turishi hammamizga ma'lum. Aynan o'sha maqsadlarga erishish yo'lida mamlakatimiz prezidenti ham bir qator jonbozliklar ko'rsatdi. O'zbekiston Respublikasi

Prezidentning 2022-yil 26-oktabrdagi PQ-411-son “Aholini sifatli dori vositalari va tibbiy buyumlar bilan ta’minlash yuzasidan qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori ham buning yorqin misolidir. Shundan so‘ng 2023-yil Davlat tibbiy sug‘urta jamg‘armasi orqali moliyalastiriladigan respublika darajasidagi davlat statsionar tibbiyot muassalarida bemorlarni dori vositalari va tibbiy buyumlar bilan ta’minlash tartibi to‘g‘risidagi nizom tasdiqlandi. Sug‘urta bu judayam katta soha hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlar sug‘urta bozori hattoki jahon sug‘urta bozorining ham sezilarli qismini hayot sug‘urtasi tashkil etadi (masalan: AQSH , Yaponiya , Evropa sug‘urta bozorlari). Keltirilgan davlatlarda iqtisodiyotning rivojlanganlik darajasini ko‘rsatib beruvchi YaIM hajmining 8-12 foizini butun mamlakat bo‘yicha faqat va faqat sug‘urta qoplayotganligi hayratga soladi. O‘zbekistonda ham bu ko‘rsatgich ustida olib borilayotgan islohatlar va tadqiqotlar natijasida sekin-sekin bo‘lsa ham rivojlanmoqda.¹ Takidlash joizki, hayot sug‘urtasining rivojlanishi va aholi ishonchiga erishishi mamlakat bo‘ylab aholi oriqcha daromadlarining qayta taqsimotining samarasi hisoblanadi. Bir necha yillar davomida hayot sug‘urtasi mamlakatimiz bo‘ylab umumiy sug‘urta mablag‘larining 25 % va hatto 30 % gacha bo‘lgan ulushini tashkil etardi. Ammo, ushbu yilda “Hayot sug‘urtasidan foydalanayotgan jismoniy shaxslar 12% li daromad solig‘idan ozod etilishi to‘g‘risida” gi qarorning bekor qilinishi bilanoq hayot sug‘urtasiga bo‘lgan talabning ham keskin tushib ketishi kuzatildi. O‘zbekistonda hayot sug‘urtasining rivojlanishi uchun quyidagi bir qator yo‘nalishlarni belgilab olish mumkin:

- hayot sug‘urtasi tarmog‘i hamda shaxsiy sug‘urta turlarini tartibga solishga oid ilg‘or xorij tajribalarini inobatga olgan holda, milliy qonunchilik bazasini takomillashtirish;
- hayot sug‘urtasi kompaniyalarining tijorat banklari bilan hamkorlikda hayot sug‘urtasi mahsulotlarini aholi orasida keng targ‘ib qilish usullarini joriy etish;

¹ IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA SUG‘URTANING RO‘LI: TENDENSIYA , MUAMMOLAR YECHIMLAR Jamolova
Xonzoda O‘rolboy qizi
www.tadqiqotlar.uz

- iste'molchilarga hayot sug'urtasi mahsulotlarining keng ko'lamini bayon etish maqsadida zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish va sug'urta xizmatlarining elektron turlarini ham faol joriy etishdir.

Iqtisodiy rivojlanishda sug'urta rolini maksimal darajada oshirish muammolari:

1. Xabardorlik va ishonchning yo'qligi: sug'urta savodxonligining past darajasi va iste'molchilar ishonchi sug'urta mahsulotlarini, ayniqsa rivojlanayotgan bozorlarda sotib olishga to'sqinlik qiladi.

2. Normativ cheklovlar: eskirgan yoki cheklovchi me'yoriy-huquqiy bazalar sug'urta sanoatida innovatsiyalar va raqobatga to'sqinlik qilishi mumkin.

3. Arzon narxlardagi to'siqlar: yuqori mukofotlar va mahsulotning cheklanganligi, ayniqsa, kam daromadli guruhlar orasida sug'urtaning keng tarqalishi uchun qiyinchiliklar tug'diradi.

4. Ma'lumotlar xavfsizligi bilan bog'liq muammolar: sug'urtada raqamli platformalarga bo'lgan ishonchning ortib borishi ma'lumotlar maxfiyligi va kiberxavfsizlik masalalarini ko'tarib, iste'molchilar ishonchiga tahdid soladi.

Sug'urtaning iqtisodiy taraqqiyotga qo'shayotgan hissasini oshirish bo'yicha taklif etilayotgan yechimlar:

1. Moliyaviy ta'lim kampaniyalari: maqsadli ta'lim tashabbuslari orqali sug'urta imtiyozlari haqida xabardorlikni va tushunishni rag'batlantirish.

2. Normativ islohotlar: innovatsiyalar, raqobat va iste'molchilar huquqlarini himoya qilishni rag'batlantirish uchun normativ-huquqiy bazani qayta ko'rib chiqish va modernizatsiya qilish.

3. Davlat-xususiy sheriklik: davlat, sug'urtachilar va nodavlat notijorat tashkilotlari o'rtasida sug'urta qoplamasini chegaralangan aholini qamrab olish uchun hamkorlikni rivojlantirish.

4. Mahsulot innovatsiyasi va moslashtirish: jamiyatning turli qatlamlari duch keladigan muayyan ehtiyojlar va xavf-xatarlarga javob beradigan moslashtirilgan sug'urta echimlarini ishlab chiqish.

Xulosa: Iqtisodiyotni rivojlantirishda sug'urtaning o'rnini ko'p qirrali bo'lib,

iqtisodiyotda o'sish, barqarorlik va barqarorlikni ta'minlash salohiyatiga ega. Ogohlikning pastligi, tartibga solish cheklovlari, arzon narxlardagi to'siqlar va ma'lumotlar xavfsizligi bilan bog'liq muammolar kabi muammolarni hal qilish orqali siyosatchilar, sug'urtalovchilar va boshqa manfaatdor tomonlar inklyuziv va barqaror iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun strategik vosita sifatida sug'urtaning to'liq salohiyatini ochishlari mumkin. Moliyaviy ta'lim kampaniyalari, tartibga solish islohotlari, davlat-xususiy sheriklik va mahsulot innovatsiyasini o'z ichiga olgan strategik tadbirlar orqali sug'urta sektori butun dunyo bo'ylab odamlar va jamoalar uchun iqtisodiy taraqqiyot va farovonlikning asosiy omili sifatida paydo bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 26-oktabrdagi PQ-411-son "Aholini sifatli dori vositalari va tibbiy buyumlar bilan ta'minlash yuzasidan qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori
2. "O'zbekistonda o'zaro sug'urtalashning metodologik asoslarini takomillashtirish" Qamariddin Qo'ldoshev Mansurovich T.:2019